

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Kritiska perspektiv på flyktingskap, kvinnor och integration

Camilla Nordberg

Akademiforskare 2013-2018

Universitetslektor i socialt arbete

Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet

Utsatta kvinnor

- Kvinnor och flickor med flyktingbakgrund extra utsatta för vissa specifika typer av våld och kränkningar av de grundläggande mänskliga rättigheterna – våldtäkter och annat sexuellt våld, tvångsäktenskap, människohandel.
- Forskningen har i högre grad uppmärksammat den ökade sårbarheten också efter ankomsten till Europa (bl.a. Keygnaert, Vettenburg & Temmerman 2012).
- I offentligheten framställs män oftare som aktörer och kvinnor som offer.
- Innebär samtidigt att kvinnors politiska förföljelse ofta osynliggörs i asylpolitik och –praxis.

- I och med den så kallade flyktingkrisen har offentligheten ännu mera än tidigare handlat om gränskontroller, asylpolitik och överlevnad, men viktigt att inte glömma de lokala sammanhang som formar de nyanländas vardagsliv och samhällsliga deltagande.

Intersektionella perspektiv på lokal integration

- Statistiken visar att kvinnor med migrationsbakgrund är extra sårbara också i de länder där de sökt skydd
- Över hälften av hushållen med immigrantbakgrund når inte över fattigdomsgränsen. Kvinnor har högre arbetslöshetsgrad och lägre lön. Också socialskyddet är svagare (Myskylä & Pyykkönen 2015).
- Nationalitet viktigare faktor än utbildning i arbetssökandet (Koikkalainen m.fl. 2011). Samtidigt antyder statistiken att vi är bättre på att integrera kvinnor än män på arbetsmarknaden i Finland. Redan efter en immigrationsålder på 37 år börjar chanserna till sysselsättning minska (Eronen m.fl. 2014).

Intersektionell analys

- Från genussensitivitet och mångkulturalism till intersektionalitet och diversitet.
- Hur kön samverkar med andra sociala hierarkier och skapar inklusion/exklusion kring kategorier som ras, klass, ålder, nationalitet, sexualitet, funktionsförmåga, religion osv (Collins 1998; Crenshaw 1991).
- Subjektet har också makt i form av möjligheter till motstånd och alternativa diskurser.
- Kanske här forskningen och praktiken kan mötas? Kan också användas av människor som jobbar för att förbättra olika grupper och individers ställning – som ett verktyg för att synliggöra skevheter i praktiken.

- Forskningen om intersektionalitet har särskilt betonat utmaningarna med att fokusera på vissa grupper som särskilt sårbara och i behov av extra uppmärksamhet – å ena sidan kan osynliggörande handla om dominans – å andra sidan kan det vara utmanande att representera utsatta grupper utan att hänfälla till stereotyper.
- Som ett resultat av detta finns det allt mera forskning som uppmärksammar kvinnors deltagande och delaktighet, deras aktörskap, och makt på egna villkor.

Medborgarskapande

- Medborgarskap som rättigheter och skyldigheter, men också sociala praktiker genom vilka människor uttrycker ett socialt och politiskt sammanhang (deltagande) och en känsla av kollektiv tillhörighet (Lister 2007).
- Medborgarskap definieras av en situerad subjektrelation
- Medborgarskapande som process och samspel “Self-making and being made” (Ong 1996: 738)
- Subjektiviteter aktiveras och ges mening i interaktion med omvärlden

- Föreställningar om den “goda medborgaren” (Kymlicka 2013; Tully 2001; Nordberg & Wrede 2015)

FA-projekt 2013-2018: Medborgarskapande i den lokala välfärdsstaten

- Citizenisation practices in the local welfare state: migrant mothers' every-day life in restructuring urban settings
- Finansieras av Finlands Akademi 2013-2018
- Longitudinell etnografisk studie i Vanda & Victoria
- Syftet är att analysera hur nyinvandrade mödrars möten med den lokala välfärdsstaten påverkar deras medborgarskapande (*citizenisation*)

Särskild oro för hemmamammor i förarbetet med nya integrationslagen (13/2010)

Det är viktigt att försäkra sig om att alla familjemedlemmar, också till exempel mammor från familjer med många barn, får tillgång till integrationsutbildning /.../ Målsättningen är att stöda familjerna, särskilt mammornas starkare samhällsengagemang (Inrikesministeriet 33/2009).

Den lokala välfärdsstaten i förändring

- Hur välfärdspolitiken utövas på lokal nivå och manifesteras i institutionella möten (Nordberg & Wrede 2015)
- Bland annat socialarbetare och och arbetskraftsbyråns personal har en central roll som länkar mellan samhällets policymålsättningar och immigranternas specifika behov och rättigheter (Lipsky 1980; Hertzberg 2003).
- Nyliberalisering av den nordiska välfärdsstaten – aktiveringslinje från “welfare to workfare” med fokus på flexibilitet och anställbarhet (Matthies 2013).

Material

- Nyinflyttade kvinnor med små barn som anlänt (1) som flyktingar/asylsökande (2) som arbetsinvandrare (3) genom familjeband eller som återflyttare.
- Det gemensamma är erfarenheterna av att ha flyttat och blivit tvungen att omförhandla sin subjektivitet och sina sociala positioner (Wrede & Nordberg 2010; Näre 2012)
- Djupintervjuer, deltagande observationer och analys av policy dokument
- Kontrasterande studie i Victoria, BC, Kanada
- Komplex artikulering av medborgerligt deltagande och aktörskap , men aktiv “post-föräldraledighetsdrive”

Två berättelser om moderskap, aktörskap och osynlighet?

- Konstruerade på basis av etnografiska data för att visa på motsättningarna mellan politiken, den institutionella vardagen och kvinnornas eget aktörskap
- Två högutbildade, engelsktalande, muslimska kvinnors förhandlingar om omsorgslösningar som skulle möjliggöra språkstudier i finska på heltid
- De har tidvis deltagit i språkkurser för “hemmaföräldrar”
- Bygger på observationer från mitt andra möte med kvinnorna. Delar av diskussionerna har bandats, men jag har också använt mig av fältdagböcker

Amina, tvåbarnsmamma

- 32 år gammal sjukskötare och människorättsaktivist
- Lämnade Kaukasien med sin man 2010 med hjälp av en människorsmugglare
- Efter två år vid en mottagningscentral i Finland fick de permanent uppehållstillstånd år 2012 och bosatte sig i Vanda
- Deras första son föddes år 2011 och deras andra son i slutet av år 2012
- När vi träffas i februari 2013 sköter Amina barnen hemma och hennes man studerar språk på dagarna

- Under vår första träff i februari berättar Amina att Halim snart fyller två och skulle vara redo att börja på dagis. Hon vill stanna hemma med babyn, Imad, tills han blir 12 månader i slutet av hösten. Efter det vill hon börja gå på språkkurs.
- När vi träffas två månader senare är hon väldigt frustrerad på sin vardag och svårigheterna med att inte kunna finska:

- A: I think, I think about the future, I don't know why I always think about the future, I am the first who look for the future, when the future will come. It is good now, our situation is very good /.../ but we wait for the future.
- C: Yeah...
- A: Every time we receive some mail for example I have to translate them on computer. It's good that people know English and we can solve the problem. But I think that I am like a child here because I cannot read and I cannot write. In our country there were some TV advertisements about the illiteracy and they were saying that illiterates are like the blind people. I feel like the blind people.

- Jag leder samtalet till om hon sökt dagvårdsplats som hon talade om under vår första träff.

- A: /.../ I haven't joined any classes yet. I am really interested to go to class but I have to wait at least one year, and then after a year when the little boy turns one there should be someone who takes care of my children because the kindergarten is from three years old.
- C: The one here, down the road?
- A: Yeah. But I think from one year old they would accept, but social office said that not for full day.
- C: Not for a full day?
- A: No, and part of the day is problematic if I am taking courses, how will I manage?
- C: Who said that, that you can only get a part-time placement?
- A: It was in the social office. /.../ The financial responsible [benefits officer].

- Vi går tillsammans till barnrådgivningen där Amina har en tid. Vi talar om de andra kontakterna Amina har på socialbyrån.

- C: But if you need more information about things, who can you ask, practical things that you need help with?
- L: Merja [project worker] was the one I asked.
- C: Do you also see a social worker?
- L: Yes there is another lady, Nina.
- C: Nina, okay.
- L: Yeah we have, when getting the bank card.
- C: Okay yes, but this Nina, do you meet her regularly or only when you have some specific issues?
- L: No no just one time because of that bank card
- C: Okay so otherwise, outside Merja that you had contact with earlier in the spring, the only one you see regularly is the lady who handles your money, but she's just dealing with the monthly payments?
- L: With money my husband deals and he goes to Nina.

- Vi kommer fram. Leena är ivrig och engagerad. De talar engelska med varandra. Leena är vänlig på ett assymmetriskt vis. Hon lämnar inget utrymme för Amina att ta upp frågor hon funderat på. Hon talar länge och dramatiskt om vad som händer med barns tänder om man borstar slarvigt, att de blir bruna och kan behöva dras ut, att vissa barn måste sövas för att få tänderna i skick igen. Hon är orolig över Halim, den äldre pojken, som fortfarande vaknar och dricker mjölk om natten. Leena tycker Amina borde fundera på sitt eget orkande. Amina säger inte mycket.

- Leena frågar om Amina besökt det öppna dagiset i samma hus. Det har hon inte. Vi går dit tillsammans. Jag väljer att berätta för Leena att Amina vill söka om dagvårdsplats för barnen till nästa vinter. Leena förklarar att hon kan fylla i en ansökan på det öppna dagiset.
- Vi visas runt av en i personalen som frågar om Amina talar finska. Hon upprepar flera gånger att det är viktigt att hon lär sig finska, och att hon kan göra det där. Hon berättar om språkkursen på tisdagar, om ”vi läser tillsammans” på måndagar. Hon berättar om fredagsgruppen där de bakar, kokar, handarbetar och lär sig finska på samma gång.
- Vi går tillsammans till tågstationen. Amina berättar att Leena hade erbjudit en familjearbetare inför babyns ankomst. Amina tyckte inte att hon behövde någon hjälp.

Farrah, trebarnsmamma

- 25-årig gift biologilärare
- Kom till Finland från Irak år 2009 med sin man, mormor och en baby
- Efter tre år på olika mottagningscentraler fick de uppehållstillstånd och bosatte sig i Vanda år 2012
- Vid det första intervjutillfället i januari 2013 hade de tre barn, Malik 5 år, Hakim 2 år och Sanaa 6 månader.
- Farrahs mormor bodde i samma lägenhet och var dement. Hennes tillstånd hade försämrats och hon var i behov av ständig övervakning och omsorg.

- Det är april och vårt andra möte med Farrah. Vi träffas på rådgivningen. Hon har en tid bokad för Sanaa. Besöket är kort och effektivt. Vi går tillbaka tillsammans till deras hem och hon börjar göra middag. Hon känner sig uppgiven. Hennes man studerar nu språk på heltid och kommer hem sent på eftermiddagen. Hon kan inte alls lämna huset under dagen. Förra veckan kunde hon inte gå till tandläkaren med sin yngre son. Hon kan inte alls gå ut med barnen.
- Hon berättar att hon verkligen vill lära sig finska och fortsätta sina universitetsstudier. Hon behöver dagvård för alla sina barn när Sanaa fyller ett, men upplever att det är svårt att ordna:

- F: Children's day care, some kindergartens are from six months, or from nine months.
- C: Yeah, until nine months you have the parental leave, but after nine months it's not unusual.
- F: Okay... But the social workers say me, now stay at home with your baby until two years. Look after your grandmother. It's not necessary, it's not necessary to start learning the language.
- C: /.../ It's common here to go to work when children are small but you can choose, it's very different between different Finnish women. Some women stay at home until the children are three and some go to work.
- F: I said to them I want to go to, on Friday [to the mother-and-child activity group], I don't know what to do with the grandmother, but they say it's not necessary.

- Senare under vår diskussion visar det sig att Farrah hade ansökt om deltidsgårdspå plats för sina barn. Men föreståndaren hade vidhållit att de äldre barnen inte kan få dagvård när hon är hemma med babyn.
- Vi talar om stöd för närståendevård, men en annan kontakt på socialbyrån (ärendehandläggare) har sagt att det inte lönar sig att söka därför att det minskar på andra stöd. Vi talar om rätten till intervallvård/semesterdagar för närståendevårdare om man är inne i systemet. Att det vore viktigt.

- Farrah har nu varit i kontakt med socialarbetaren, ärendehandläggaren, den kurdiska kontaktpersonen, daghemsföreståndaren och hemserviceledaren. Hemserviceledaren berättar att de kan få hjälp med badande men inte hålla mormor sällskap när Farrah skall gå ut med barnen. Farrah vill inte ha hjälp med badande.
- Hon hade också varit i kontakt med socialbyrån om dagens rådgivningsbesök. De skulle reda ut möjligheterna men har inte hört av sig. Det ordnade sig ändå när svärmor blev så dålig i går att hon hamnade med ambulans till sjukhuset pga urinvägsinfektion.
- Farrah tror att alla försöker hjälpa men att det bara är så här det är...

Reflektioner från fältarbetet

- Lokal praktik speglar inte alltid den offentliga aktiveringsretoriken
- “Hemmamammornas” vardag präglas av många olika institutionella kontakter och projektbaserade integrationsinsatser
- Hör ihop med allmän avprofessionalisering och fragmentering av det sociala arbetet
- Risk för att invandrade kvinnor med små barn “cementeras” i en hemmamamma-kategori med sämre möjligheter till ett “transformativt medborgarskapande”

- Högt mänskligt pris för uteblivna möjligheter och höga samhällsliga kostnader för förlorad potential.
- Aktiveringspolitiken borde utvärderas mera systematiskt när det gäller just nyanlända med små barn.
- Sådana här upplevda begränsningar i aktörskap har beskrivits av Hajdukowski-Ahmed (2009) som “de-selving”: “Not a loss of identity and culture, but rather the gradual erosion of agency imposed by organizations, spatial configurations, laws and relationships refugee women confront in their refugee xperience” (Hajdukowski-Ahmed, 2009, pp. 37–8)

Intersektionalitet och demokratisering av medborgarskapandet?

- Invandrade kvinnor själva kritiska till att verksamheter riktade till kvinnor med invandrarbakgrund oftast handlar om föräldraskap i stället för ett bredare integrationsbehov.
- Forskningen visar vidare att en reflektion kring makt ofta saknas trots de hierarkier som genomsyrar integrationsverksamheter
- Ett bredare maktperspektiv skulle också krävas för att synliggöra skillnaden mellan deltagande, delaktighet och påverkan/inflytande.
- Hur skapas olika kunskapspositioner i verksamheterna? Invandrades kunskap uppfattas ofta som erfarenheter och känslor (t.ex. Tuori 2009).

- Collins (1998) påpekar att dominans alltid innebär objektifiering av den individ som domineras. Självvärdering och självdefinition blir då viktiga redskap för att motverka förtryck.
- Egna rum visat sig vara viktiga, men de måste definieras utgående från kvinnornas egna behov och önskemål för att vara effektiva.
- Delade narrativ ger insikt och upplevelse av makt
- Invandrade kvinnor får fortfarande sällan vara med i hela processen av planerande, förverkligande och utvärdering av utbildningsmaterial, projekt och andra verksamheter.
- Viktigt anställa (och betala) fler själverfarna.

Deltagande, delaktighet och/eller inflytande?

- Vilka verksamhet och praktiker riktas just nu till invandrade kvinnor?
- Vilka positioner har invandrade kvinnor i verksamheterna (planering, genomförande, utvärdering, hur de anställts för lön)?
- Intersektionalitet och medborgarskapande som analysredskap?

Referenser

- Collins, P.H. (1998). The tie that binds: race, gender and US violence. *Ethnic and Racial Studies*, 21 (5): 917–938.
- Crenshaw, K. (1991) Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color, *Stanford Law Review* Vol. 43.
- Eronen, A. et al. (2014) *Maahanmuuttajien työllistyminen: taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Hajdukowski-Ahmed, N et al. (Eds.) (2009) Not born a refugee woman: Contesting identities, rethinking practices. Berghahn Books.
- Hertzberg, F. (2003) *Gräsrotsbyråkrati och normativ svenskhet. Hur arbetsförmedlare förstår en etniskt segregerad arbetsmarknad*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Lipsky, M. (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Service*. Russell Sage Foundation, New York
- Lister, R. (2007) Inclusive Citizenship: Realizing the Potential. *Citizenship Studies*, 11(1): 49-61.
- Matthies, AL 2013, The Otherness of social work under neoliberal governance, *Nordic Social Work Research*, 3(2): 149-158.
- Keygnaert I. et al. (2012). Hidden violence is silent rape: Sexual and gender-based violence in refugees, asylum seekers and undocumented migrants in Belgium and the Netherlands. *Culture Health & Sexuality*, 14, 505–520.

- Näre, L. (2012) *Moral Economies of Reproductive Labour: An Ethnography of Migrant Domestic and Care Labour in Naples, Italy*. Helsinki: Swedish School of Social Science.
- Myrskylä, P., Pyykkönen, T. (2015) *Tulevaisuuden tekijät – Suomi ei pärjää ilman maahanmuuttoa*. EVA-analyysi No 42.
- Koikkalainen, S. et al. (2011) Welfare or work: migrants' selective integration in Finland. In E. Carmel, A. Cerami and T. Papadopoulos (eds.) *Migration and welfare in the new Europe: Social protection and the challenges of integration* Bristol: Policy Press, pp. 143-158.
- Nordberg, C., Wrede, S. (2015), Street-level engagements: migrated families encountering the local welfare state, *Nordic Journal of Migration Research*, 5(2).
- Ong, A. (1996) Mutations in Citizenship. *Theory, Culture & Society*, 23(2): 499-505.
- Tully, J. (2005) Exclusion and assimilation: two forms of domination, in *Domination and exclusion*, eds. M Williams & S Macedo, Princeton University Press, Princeton
- Tuori, S. (2009) *The politics of multicultural encounters. Feminist postcolonial perspectives*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Wrede, S., Nordberg, C. (eds.) (2010) *Vieraita työssä: työelämän etnistyvä eriarvoisuus*. Helsinki: Gaudeamus.